

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

УДК 339.1+364-7

В. В. ГУМЕНЮК,
*доцент, кандидат економічних наук,
докторант кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київського національного торговельно-економічного університету*

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОНКУРЕНЦІЇ
НА РИНКУ КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ПОСЛУГ**

Розглянуто аспекти зародження і розвитку конкуренції в контексті формування ринкового механізму курортно-рекреаційних послуг в Україні. Окреслено тенденції трансформації конкурентного середовища та економічної ролі його учасників. Проаналізовано проблеми формування ефективної конкуренції та конкурентної політики держави в курортно-рекреаційній сфері.

Ключові слова: конкуренція, курортно-рекреаційна сфера, конкурентне середовище, конкурентна політика, ринок, державне регулювання.

V. V. GUMENIUK,
*Assoc. Professor, Cand. of Econ. Sci.,
Doctoral cand. at the Chair of Economic Theory and Competitive Policy,
Kyiv National Trade-Economic University*

**THE STATE CONTROL OVER THE COMPETITION
ON THE MARKET OF RESORT-RECREATIONAL SERVICES**

Some aspects of initiation and development of a competition in the context of the formation of a market mechanism of resort-recreational services in Ukraine are considered. Tendencies of a transformation of the competitive medium and the economic role of its participants are outlined. The problems of formation of an efficient competition and a competitive policy of the state in the resort-recreational sphere are analyzed.

Keywords: competition, resort-recreational sphere, competitive medium, competitive policy, market, state control.

У ході наукових дискусій щодо інновацій і трендів у туристичному, готельному та ресторанному бізнесі часто виокремлюють актуальну проблему низької якості та зростання цін у ринкових умовах, що має безпосереднє відношення і до курортно-рекреаційних послуг. Порушення правила співвідношення ціни та якості означає, що конкуренція не сприяє підвищенню ефективності функціонування курортно-рекреаційної сфери і, відповідно, потребує ґрунтовного розгляду.

Протягом багатьох століть феномен конкуренції привертав увагу представників різних наукових шкіл, суспільно-політичних течій і поглядів на розвиток економічної системи країни. Наукову скарбницю і методологічну основу аналізу конкуренції на ринку курортно-рекреаційних послуг сформували праці таких зарубіжних авторів, як Дж. Робінсон [1], М. Портер [2], Е. Чемберлін [3], Й. Шум-

© Гуменюк Володимир Володимирович (Gumeniuk Volodymyr Volodymyrovych), 2016; e-mail: wgumeniuk@gmail.com.

петер [4], а також українських учених В. Гейця [5], А. Мазаракі, С. Мельниченко [6], В. Лагутіна [7].

Отже, **мета статті** – розглянути розвиток теоретико-методологічних підходів до аналізу конкуренції та оцінки конкурентного середовища, а також формування конкурентної політики держави на ринку курортно-рекреаційних послуг.

Курортно-рекреаційна сфера перебуває у процесі становлення, тенденції її функціонування та розвитку з часом змінюються. З одного боку, перші дані про курорти та їх значення у лікуванні, відновленні здоров'я і відпочинку мають більш як тисячолітню історію, а з іншого – тенденції активізації виробництва послуг і торгівлі ними на внутрішньому та міжнародних ринках зафіксовано відносно недавно. Зокрема, з другої половини ХХ ст. розпочалися процеси активного виробничого освоєння природно-лікувальних ресурсів, інтенсифікації розвитку курортно-рекреаційної інфраструктури, формування багатоукладної ринкової пропозиції послуг відпочинку та оздоровлення.

Завдяки суспільно-економічним трансформаціям в Україні, що корелюють з процесом відторгнення моделі планової економіки і централізованого розподілу соціальних благ, вихідний стан розвитку конкуренції можна визнати як такий, що прирівнювався до початкової точки відліку. Командно-адміністративне вторгнення до сфери конкурентних відносин не може залишитися непоміченим у трансформаційній економіці України, яка у ретроспективі співвідноситься з пострадянським простором. У цьому зв'язку у процесі становлення елементів ринку курортно-рекреаційних послуг і сьогодні спостерігається нестача прогресивних форм конкуренції, внаслідок чого значною мірою гальмується розвиток українських курортів.

Поняттєво-термінологічний апарат ринкової економіки порівняно швидко ввійшов до наукового обігу в Україні, проте концептуальні положення економічної конкуренції, формування інструментів конкурентної політики держави і досі залишаються предметом наукової дискусії. Неприйнятними є розбіжності у визначенні змісту і ролі економічної конкуренції на інституціональному рівні державного регулювання курортно-рекреаційної сфери. Пріоритетність надається законодавчій термінології, наприклад:

– у Законі України “Про захист економічної конкуренції” модальний характер (функціонально-семантичне трактування поняття в контексті суб’єктивного сприйняття економічної дійсності. – *В.В.Г.*) економічної конкуренції має чітко виражений змагальний характер *;

– у “Стратегії розвитку сфери туризму та курортів України на період до 2022 року” (проект підготовлено Всеукраїнською федерацією роботодавців у сфері туризму України) увага акцентується на трактуванні економічної конкуренції як процесу конкурентної боротьби **;

– у “Стратегії розвитку та маркетингу туризму Івано-Франківської області до 2015 року” (затвердженій рішенням сесії Івано-Франківської обласної ради від 20.02.2007 р. №215-9/2007) наводиться найсуперечливіше визначення економічної конкуренції з точки зору науково-термінологічного сприйняття: “Конкуренцію

* Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III, редакція від 18.05.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2210-14/page>.

** Стратегія розвитку сфери туризму та курортів України на період до 2022 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fritu.org.ua/uk/proekti-fritu/135-tematichni-proekti/544-strategiya-rozvitku-sferi-turizmu-i-kurortiv-ukrajini-na-period-do-2022-roku>.

Івано-Франківщині в галузі туризму становлять області Західної України, країни-сусіди, що входять до Карпатського єврорегіону (Словаччина, Польща, Румунія, Угорщина), а також країни, які спеціалізуються на окремих видах туризму, наприклад, гірськолижного відпочинку, — Австрія, Франція, Швейцарія, Італія” *.

Еволюція поняттєво-категоріального апарату вимагає поглибленого і всебічного аналізу економічної природи конкуренції з урахуванням динамічного середовища трансформації курортно-рекреаційної сфери. Для багатьох виробників курортно-рекреаційних послуг, що за інерцією продовжують виконувати замовлення організацій, яким підпорядковуються, конкуренція і сьогодні є великим випробуванням на межі виживання в ринковому просторі. Незважаючи на зовнішню невиразність, їх вертикальна інтеграція з відомчими структурами, державними організаціями, суспільними інституціями, які діють переважно директивними методами, відповідно до сформульованих принципів розподілу, тенденційно втрачає ефективність. Внаслідок відсутності імпульсів суперництва гальмуються процеси інноваційного розвитку виробництва і підвищення якості курортно-рекреаційних послуг.

Як стверджував Й. Шумпетер, в економічній системі, яка ґрунтується на конкуренції, інновації прокладають собі шлях, самостійно реалізуючи процес соціального розвитку в невимушеній формі, тоді як в економіці замкнутого типу (“sozialistisches Gemeinwesen”) нові комбінації виникають на фоні функціонування старих форм організації суспільного відтворення. Проте економічний ефект цього процесу не розкривається, а соціальний — не проявляється взагалі. Саме завдяки новим комбінаціям вдається вивести економіку на нову траєкторію прогресивного розвитку, що може бути подано в таких формах: створення нової якості, виробництво нових благ, раніше не відомих споживачам; впровадження нового методу (способу) виробництва; освоєння нового ринку; отримання нового джерела сировинної бази для виробництва; реорганізація, здобуття ринкової влади, підриг монопольного становища іншого підприємства, тощо [4, с.159–160].

В умовах глобалізації ринкового простору, долаючи суспільно-політичні й територіальні межі, швидкими темпами поширюється інноваційна пропозиція послуг охорони здоров'я людини — велнес **, яка, набуваючи нових рис, інтегрується з національною культурою відпочинку та оздоровлення і стає масово впізнаваною. Тим самим зазнає модифікації економічна природа конкуренції на усталені для внутрішнього споживача лікувально-оздоровчі послуги курортів.

Як інструмент конкуренції інновації слід розглядати у комплексі: від рідкісних форм техніко-технологічного прориву, випереджального стрибка у ринковому просторі до поширеніших, часткових, дрібних технічних нововведень, а в окремих випадках — ледь помітного, однак системно генеруючого поступу. Імітаційна конкуренція на ринку курортно-рекреаційних послуг реалізується через особли-

---

* Стратегія розвитку та маркетингу туризму Івано-Франківської області до 2015 року / Івано-Франківська обласна рада. Івано-Франківська обласна державна адміністрація. Асоціація економічного розвитку Івано-Франківщини. Рада з туризму Карпатського регіону. — Івано-Франківськ, 2007. — С. 167.

** Як поняттєво-термінологічна конструкція велнес є запозиченням з англ. “wellness”, походить від слів “fitness”, “well-being” “happiness” і трактується як спроможність мати відмінне здоров'я, добре самопочуття, вести щасливе, повноцінне життя. В економічному вимірі велнес розглядається як ціннісноорієнтована концепція розвитку сфери послуг курортної рекреації, охорони здоров'я, туризму.

вий спосіб наслідування, який базується на запозиченні окремих елементів (або їх сукупності в різноманітному поєднанні) вітчизняного чи зарубіжного досвіду. Закріплення тенденцій інноваційного розвитку означає впровадження найкращої прогресивної практики курортної рекреації.

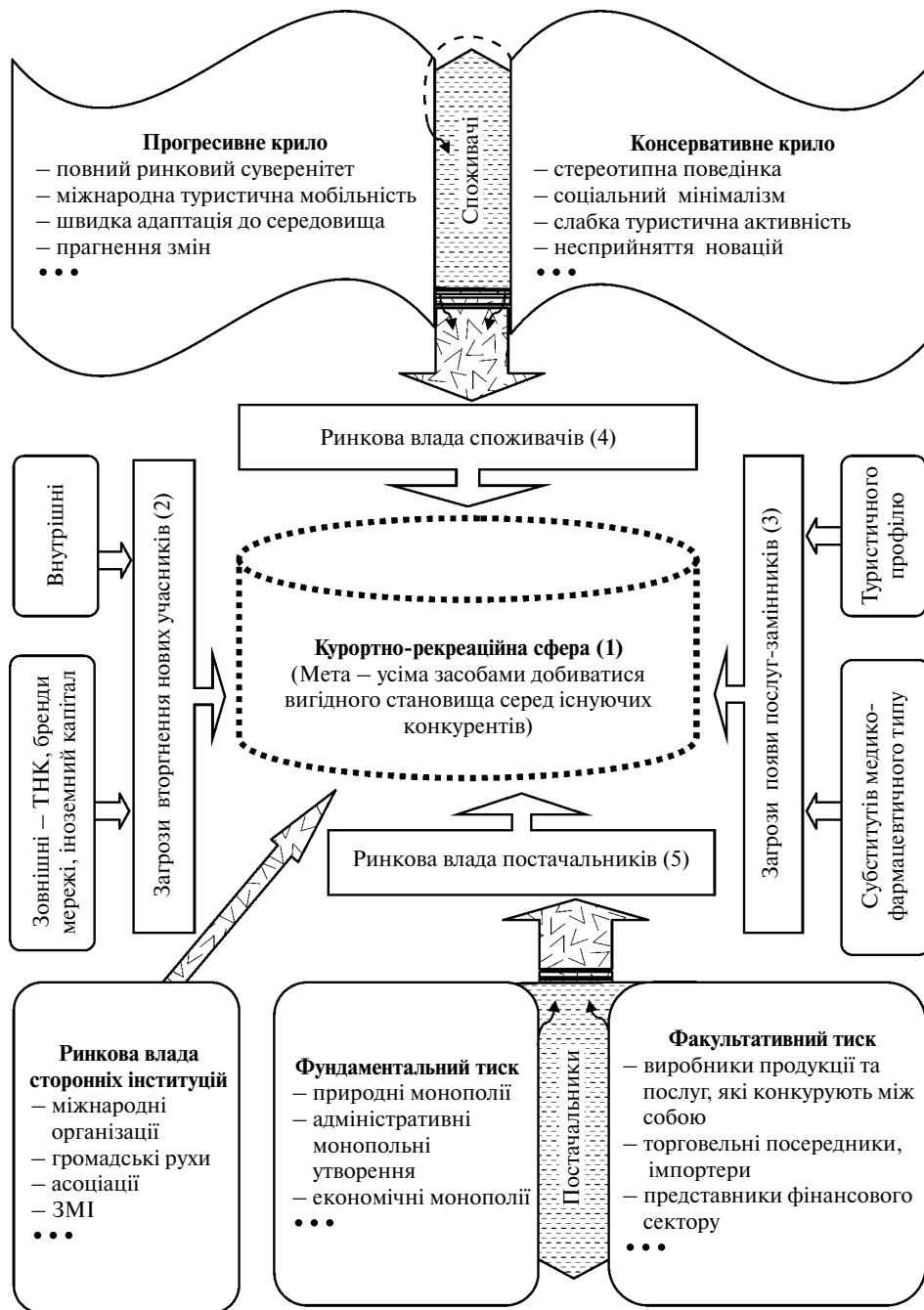
У контексті раціонального освоєння і ефективного використання природно-рекреаційного потенціалу інновації мають слугувати фактором модернізації виробництва, створення пропозиції високоякісних послуг і на цій основі – формування конкурентоспроможності українських курортів. Недооцінка ролі конкурентного середовища призвела до значного відставання вітчизняних курортів за рівнем сервісу від подібних зарубіжних курортів у таких країнах, як Австрія, Греція, Німеччина, Чехія, Туреччина і Швейцарія.

У курортно-рекреаційній сфері зростає економічна роль ринкових структур у задоволенні потреб населення в послугах відпочинку і оздоровлення. Навіть організації, створені в директивному порядку, дедалі більше втрачають свій прототип, окреслений контурами планової економіки, а також інтегруються у ринковий простір, набуваючи при цьому рис, притаманних ринковим структурам. Особливість конкурентного середовища курортної рекреації полягає не тільки в істотній диференціації учасників, що його репрезентують, але й у наявності різних “правил гри”, за якими їм доводиться взаємодіяти (з одного боку, ринкового механізму і конкуренції, а з іншого – покладених суспільних зобов’язань з виконання соціального замовлення, практики застосування інструментів механізму розподілу та елементів ручного режиму державного управління, який нерідко доводить свою неефективність).

Складність, багатогранність і динамічність конкурентного середовища розкриває теорія монополістичної конкуренції, розроблена Е. Чемберліном. Відповідно до цієї теорії, такі ринкові структури, як конкуренція і монополія, можуть не тільки співіснувати в одній системі координат, але й доповнювати одна одну в певній сфері економічної діяльності, а також краще насичувати ринок, виходячи із специфіки і можливостей диференціації їх пропозиції. Отже, монополістична конкуренція – це основа функціонування ринкового механізму, який, хоча й не ідеально, але все-таки спроможний задовольнити зростаючі потреби населення в курортній рекреації. Досконалішого механізму до цього часу не існує. Диференціація пропозиції курортно-рекреаційних послуг означає, що виробники (продавці), які репрезентують їх на ринку, певною мірою застосовують елементи ринкової влади, притаманні як монополії, так і конкуренції. Механізм монополістичної конкуренції, хоча цілковито й не відкидає систему факторів цінового суперництва, проте переважно застосовує такі засоби впливу чи навіть ураження, які діють ефективніше на учасників конкурентного процесу, – диференціацію пропозиції, покращення якості послуг, рекламу, підвищення ділової репутації та посилення ринкового бренду [3, с. 302]. Кожна сфера діяльності відрізняється своїм унікальним набором фундаментальних характеристик ринкової взаємодії, з огляду на що для більш поглибленого вивчення конкурентного середовища необхідно дослідити розташування ключових сил конкуренції.

Відповідно до методики, розробленої М. Портером для аналізу галузей і вироблення стратегії бізнесу (так званий аналіз п’яти сил Портера – Porter five forces analysis), основою стратегії конкуренції є адаптація підприємництва до конкурентного середовища. Базовий варіант розстановки ключових сил конкуренції зобра-

жено на рисунку в горизонтальному (позначення 1; 2; 3) та вертикальному (4; 5) вимірах. Центральне місце у моделі М. Портера належить аналізу конкуренції між підприємствами досліджуваної сфери економічної діяльності, які ведуть боротьбу за частку ринку і, відповідно, за потенціальні прибутки. У цьому контексті привабливість чи несприятливість конкурентного середовища співвідноситься з ринковими параметрами граничної рентабельності окресленої сфери, що залежить від тиску ключових сил конкуренції [2, с. 43–45].

Ключові сили конкуренції на ринку курортно-рекреаційних послуг

Адаптовано і доповнено автором за [2, с. 45].

На сучасному етапі суспільно-економічних трансформацій у курортно-рекреаційній сфері України одночасно мають місце процеси розвитку конкуренції та монополії. Існує досить велика кількість виробників і споживачів послуг, але бар'єри входу і виходу на ринок є високими, хоча й з можливостями для їх подолання.

Ринковий механізм курортної рекреації еволюціонує в такий спосіб, що ринкову владу втрачають одні учасники конкурентного середовища, а здобувають – інші. Відторгнення моделі державної монополії (ситуації наявності одного замовника (покупця) лікувально-оздоровчих послуг, який надалі їх розподіляє або реалізує кінцевим споживачам на компенсаційних засадах або на інших умовах) є прикладом інституціонального розвитку конкурентного середовища в Україні.

Незважаючи на те, що ринок споживачів послуг має тенденцію до розширення, його інституціональні важелі не забезпечують стимулювання розвитку конкуренції. Однією з найвпливовіших форм вираження ринкової влади споживачів в Україні залишається “голосування ногами” (виражається в наданні переваги курортно-рекреаційному сервісу за кордоном, цілковитій відмові від курортно-рекреаційних послуг національного виробника або ж споживанні їх незначного набору). З урахуванням факторів візової лібералізації, за інших рівних умов, роль виїзної курортної рекреації зростатиме. У глобальному ринковому просторі залучити споживачів допомагає інструментарій нецінової конкуренції – підвищення якості послуг. Конкуренція якості курортно-рекреаційних послуг хоча й вимагає більших зусиль і фінансових витрат, проте забезпечує перспективи зміцнення конкурентоспроможності, а тому може розглядатись як ефективніша за цінову конкуренцію форма, але при цьому здатна з нею також чергуватися, комбінуватися або поєднуватися.

Крім підприємницьких структур, які намагаються максимізувати свою ринкову вартість за рахунок прибутку, конкурентне середовище курортно-рекреаційної сфери формують і учасники, заінтересовані в розподілі й привласненні курортної ренти. Ті самі виробники курортно-рекреаційних послуг, туристичні фірми, заклади харчування і торгівлі, домашні господарства, постачальники продукції та послуг, інші представники конкурентного середовища, виражаючи мотиваційну і ціннісну детермінанти ринкової активності, беруть участь у багатогранному протистоянні за частку курортної ренти. Діапазон регулярних інтеракцій на фоні розподілу конкурентної маси курортної ренти може бути поданий у формі жорсткого зіткнення, суперництва, боротьби, змагання на межі виживання або ж конвергенції, що ґрунтується на інтеграції спільних зусиль, техніко-технологічній кооперації, координації ринкової активності та отриманні синергетичних переваг.

Взаємозв'язок між процесами конкуренції та локалізації підприємницьких структур розкриває концепція еволюції конкурентного середовища, результатом якої є зародження кластера. В умовах функціонування курортно-рекреаційного кластера конкуренція нікуди не зникає. І хоча цілковито викоринити її негативні прояви через внутрішньоекономічний механізм кластерного утворення практично не вдається, при цьому принаймні значно обмежуються елементи недобросовісної поведінки його учасників, їх взаємодія стає ефективнішою, прогресивнішою і скоординованішою.

Домінування економічних інтересів нерідко поєднується з розбалансуванням екосистеми курорту й супроводжується шкодою навколишньому природному середовищу внаслідок перенасичення курортно-рекреаційних територій об'єктами житлової забудови, комерційної нерухомості, інтенсифікацією надрокористування, розвивається недобросовісна конкуренція на фоні антиконкурентних дій органів влади. Ця конкуренція на ринку курортно-рекреаційних послуг проявляється у таких основних формах, як досягнення неправомірних переваг внаслідок порушення технологічних норм; невиконання ліцензійних умов медичної практики; неосвоєння міжнародних стандартів за типологією курортно-рекреаційного сервісу (в галузі медицини та відпочинку) відповідно до рекомендацій профільної в цій сфері регулюючої структури — Європейської СПА-асоціації; недотримання професійної етики; порушення ділової репутації інших суб'єктів господарювання; розробка і розповсюдження рекламно-інформаційних матеріалів необ'єктивного змісту; порушення прав споживачів; розповсюдження інформації, що вводить покупців в оману; тощо.

В сукупності зазначені чинники діють у зворотному напрямі — відбувається згасання конкурентних переваг замість їх повномасштабної реалізації, знижується конкурентоспроможність курорту через нехтування доктриною його сталого розвитку. Нескоординований економічний розвиток курортної рекреації, формування за будь-яких умов на цій основі стихійного конкурентного середовища й водночас запуск механізму стимулювання конкуренції всіма допустимими засобами несуть ризики втрати суспільного контролю над сталим розвитком курортно-рекреаційної сфери.

Сучасні монополістичні утворення в Україні (на зразок курорту "Буковель"), реалізуючи стратегію конкуренції одночасно на внутрішньому і міжнародних ринках, виступають потужним локомотивом інноваційного розвитку курортно-рекреаційної сфери, оскільки зосереджують свої зусилля на формуванні конкурентоспроможної пропозиції послуг. Як правило, вони добре вмотивовані в рамках власної корпоративної структури управління щодо впровадження інновацій, здобуття перемоги у неціновій конкуренції. Ринкова влада такого типу підприємств — курортних монополістів, конкурентоспроможні послуги яких насичують внутрішній ринок, долають кордони України і працюють на її туристичний бренд, має належним чином оцінюватися з точки зору державних інтересів.

В. Лагутін розглядає окреслену проблему так: "...Обмежуватися повинен не сам монополізм, а зловживання монополістичним становищем" [7, с. 93]. Важливими у цьому контексті залишаються напрями вдосконалення конкурентної політики держави, виходячи з практики антимонопольного регулювання у відповідній сфері, а також як інструмент публічного контролю й оцінки професійної компетентності інституцій, що забезпечують її реалізацію. У діалектичному вимірі державного регулювання курортно-рекреаційної сфери монополістичні утворення і конкуруючі ринкові структури перебувають у контексті органічної єдності та боротьби протилежностей. Питання про те, якими мають бути конкурентна політика держави та її результати в курортно-рекреаційній сфері, потребують сучасного переосмислення.

Одне з визначень конкурентної політики зводиться до того, що це діяльність "держави щодо створення та розвитку конкурентного середовища, регулювання конкурентних відносин і конкурентного процесу з метою підтримки та заохочен-

ня економічної конкуренції; боротьби з негативними наслідками монополізму, захисту законних інтересів підприємців і споживачів, сприяння розвитку цивілізованих ринкових відносин, створенню конкурентоспроможного вітчизняного виробництва” [8, с. 193].

У наукових розвідках Ю. Уманціва значна увага приділяється проблемам підвищення ефективності конкурентної політики, зокрема – повномасштабного залучення центральних і місцевих органів державної влади, які здійснюють регулювання у різних секторах економіки [9, с. 597]; “підвищення ролі та відповідальності АМКУ за вирішення покладених на нього повноважень і завдань” [9, с. 599]. З її кінцевою метою вчений пов’язує ефективну конкуренцію – “такі ринкові умови, за яких фірми перебувають під певним рівнем конкурентного тиску з боку існуючих та потенційних конкурентів і споживачів, а роль держави полягає у забезпеченні такого тиску на ринку” [9, с. 607] і вважає, що “ефективною має бути не тільки конкуренція, а й конкурентна політика” [9, с. 609]. Параметр ефективності не повинен обмежуватися проходженням концептуального рівня формулювання економічної доктрини конкурентної політики.

Серед численних справ АМКУ та його територіальних відділень має місце ряд порушень законодавства про захист економічної конкуренції на ринку курортно-рекреаційних послуг, що пов’язані з вжиттям заходів державного примусу, зокрема – з притягненням до відповідальності та застосуванням санкційного регулювання. Деякі випадки доцільно розглянути окремо й детальніше.

У справах про антиконкурентні узгоджені дії суб’єктів господарювання під час участі у процедурі відкритих торгів на закупівлю послуг санаторно-лікувальних закладів із санаторно-курортного та відновлювального лікування застрахованих осіб і членів їх сімей у 2014 р. виявлено порушення у вигляді узгоджених антиконкурентних дій, які стосуються результатів торгів ТОВ “Здравіє” і ТОВ “Медреабілітація”*. Зазначені підприємницькі структури були зареєстровані одночасно, не мали виробничих потужностей і кваліфікованого персоналу для надання послуг, які становили предмет закупівлі. Вони розподілили між собою перемогу в процедурах закупівлі, виступали як посередницька ланка між спеціалізованими державними закладами санаторно-лікувального типу (які можуть самостійно брати участь у відповідних процедурах закупівель) та Фондом соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (ФССТВП). Це призвело до перевитрачання коштів застрахованих осіб у зв’язку з переведенням на рахунки сторонніх суб’єктів господарювання (які не надають послуги, що є предметом закупівлі) значних сум “за надання консультативних послуг”, отриманих від ФССТВП, з призначенням платежу “за сплату послуг із санаторно-курортного лікування”. У відношенні до суб’єктів господарювання ТОВ “Здравіє” і ТОВ “Медреабілітація” АМКУ накладено штрафні санкції на загальну суму 4 млн. грн.**.

Адміністративна колегія Закарпатського обласного територіального відділення АМКУ визнала дії ПрАТ “Укрпрофоздоровниця”*** в особі ДП «Санаторій “Шаян”», які полягали у фактичній відмові в реалізації надлишків мінеральної

* Звіт Антимонопольного комітету України за 2014 рік : Розпорядження Антимонопольного комітету України від 12.03.2015 № 6-рп. – К. : Антимонопольний комітет України, 2015. – С. 38.

** Там же. – С. 43–44.

*** Приватне акціонерне товариство лікувально-оздоровчих закладів профспілок України “Укрпрофоздоровниця” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrzdrazv.com/2013-12-03-12-40-05/zagalna-informatsiya.html>.

води "Шаянська 242" окремим вторинним користувачам для промислового розливу, порушенням законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді зловживання монополією (домінуючим) становищем шляхом усунення з ринку покупців. За вказане порушення на цю корпоративну структуру накладено штраф у розмірі 60 тис. грн. *

Недостовірні дані про характеристики курортно-рекреаційних послуг є надзвичайно поширеним явищем у туристичному бізнесі. Введення в оману, з одного боку, призводить до порушення суверенітету і невиправданих витрат споживачів, а з іншого – спричиняє отримання неправомірних переваг у конкуренції, оскільки послуги не мають тих характеристик, про які була інформація. За результатами контролю, у 2013 р. відповідно до вимог законодавства про захист економічної конкуренції на регіональних споживчих ринках адміністративною колегією територіального відділення АМКУ в Івано-Франківській області припинено дії з розповсюдження інформації, яка вводить в оману споживачів курортно-рекреаційних послуг при організації туристичних подорожей за кордон. Окремі туристичні фірми некоректно визначали обсяги туристських витрат на проїзд, виготовлення візи, курортний збір, розповсюджували недостовірну інформацію про вартість рекреаційно-оздоровчого туру на болгарському курорті "Сльнчев бряг" відносно аналогічних пропозицій конкурентів **.

Незважаючи на те, що випадки зловживання монополією становищем, антиконкурентні дії органів державної влади, узгоджені антиконкурентні дії суб'єктів господарювання курортно-рекреаційної сфери періодично розслідуються АМКУ, ще залишаються прояви недобросовісної конкуренції. Найбільша проблема недобросовісної конкуренції полягає в її поєднанні з практикою нехтування соціальними інтересами суспільного розвитку, індивідуальними цінностями людини, її диференційованими потребами і можливостями.

Однією з проблем, що стримує розвиток курортно-рекреаційної сфери, є неефективна конкуренція в обхід найважливіших національних інтересів. Ключові конкурентні сили, реалізуючи ринкову владу, ведуть боротьбу за поставлені цілі, які не узгоджуються з основною цінністю споживача – його здоров'ям і повноцінним життям.

Головні гравці ринку курортно-рекреаційних послуг (зокрема, виробники послуг, туристичні посередники, профспілкові організації, державні та місцеві органи влади, Фонд соціального страхування, зрештою – самі потенціальні споживачі) намагаються знизити свої витрати, перекладаючи їх на інших гравців. М. Портер описує подібну ситуацію в системі охорони здоров'я як наявність конкуренції з нульовим результатом. З точки зору держави, людини і економіки, синергетичний ефект досягається, головним чином, від скорочення витрат, які не мають жодного відношення до стану здоров'я людини, підвищення якості послуг [10, с. 35].

Висновки

На жаль, у курортно-рекреаційній сфері інститут конкуренції, побудований на цінності споживача, не сформований і не працює, оскільки збільшення витрат

* Звіт Антимонопольного комітету України за 2014 рік. – С. 56.

** Звіт про проведену роботу Івано-Франківським обласним територіальним відділенням Антимонопольного комітету України за 2013 рік / Івано-Франківське обласне територіальне відділення Антимонопольного комітету України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://amku/control/ifr/uk/publish/printable_article/80787.jsessionid=D83A007914E34D48B232FA6C70A2C7E8.app1.

споживачів є відображенням тенденції зростання цін на лікувально-оздоровчі послуги, що не забезпечує покращення якості курортного сервісу, більшого задоволення потреб у повноцінному відпочинку, відновленні життєвих сил людини та її здатності до праці.

Незважаючи на те, що конкурентна політика держави в курортно-рекреаційній сфері характеризується неповним охопленням, напрями підвищення її ефективності необхідно розробляти в контексті формування нових віх доктрини державного регулювання курортної рекреації, побудованої на ціннісноорієнтованих засадах. До перспективних напрямів подальших досліджень доцільно віднести питання розробки інструментарію переміщення конкуренції в площину ринкової взаємодії, орієнтованої на цінність споживача.

Список використаної літератури

1. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции ; [под ред. И. Осадчей]. – М. : Прогресс, 1986. – 473 с.
2. Портер М. Конкуренция. – М. : Издательский дом “Вильямс”, 2005. – 608 с.
3. Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции: Реориентация теории стоимости. – М. : Экономика, 1996. – 351 с.
4. Шумпетер Й. Теория экономического развития. – М. : Прогресс, 1982. – 455с.
5. Гесць В.М. Подолання квазіринковості – шлях до інвестиційно орієнтованої моделі економічного зростання // Економіка України. – 2015. – № 6. – С. 4–17.
6. Мазаракі А.А., Мельниченко С.В. Туризм в Україні: виклики кризи // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2015. – № 2. – С. 5–15.
7. Лагутін В.Д. Монополія та конкурентна політика: політико-економічні проблеми // Економічна теорія. – 2015. – № 4. – С. 89–97.
8. Лагутін В.Д., Бакалінська О.О., Вертелєва О.В. та ін. Конкуренція і конкурентна політика: категорії та поняття. – К. : КНТЕУ, 2009. – 320 с.
9. Кіндзерський Ю.В., Якубовський М.М., Галиця І.О. та ін. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку : моногр. ; [за ред. Ю.В. Кіндзерського]. – К. : Ін-т екон. та прогнозув. НАН України, 2009. – С. 595–657.
10. Портер М., Тайсберг Э. Переосмысление системы здравоохранения. Как создать конкуренцию, основанную на ценности и ориентированную на результат. – К. : Изд-во “Стандарт”, 2007. – 620 с.

References

1. Robinson J. *Ekonomicheskaya Teoriya Nesovershennoi Konkurentsii*, pod red. I. Osadchei [The Economics of Imperfect Competition], edited by I. Osadchaya. Moscow, Progress, 1986 [in Russian].
2. Porter M. *Konkurentsia* [On Competition]. Moscow, Vil'yams, 2005 [in Russian].
3. Chamberlin E. *Teoriya Monopolisticheskoi Konkurentsii: Reorientatsiya Teorii Stoimosti* [The Theory of Monopolistic Competition: A Reorientation of the Theory of Value]. Moscow, Ekonomika, 1996 [in Russian].
4. Schumpeter J. *Teoriya Ekonomicheskogo Razvitiya* [The Theory of Economic Development]. Moscow, Progress, 1982 [in Russian].

5. Heyets V.M. *Podolannya kvazirynkovosti – shlyakh do investytsiino orientovanoi modeli ekonomichnogo zrostannya* [Overcoming the quasimarketness – a way to the investment-oriented model of economic growth]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2015, No. 6, pp. 4–17 [in Ukrainian].

6. Mazaraki A.A., Mel'nychenko S.V. *Turyzm v Ukraini: vyklyky kryzy* [Tourism in Ukraine: challenges of the crisis]. *Visn. Kyiv. Nats. Torg.-Ekon. Univ. – Bull. of Kyiv Nat. Trade-Econ. Univ.*, 2015, No. 2, pp. 5–15 [in Ukrainian].

7. Lagutin V.D. *Monopoliya ta konkurentna polityka: polityko-ekonomichni problemy* [Monopoly and competitive policy: politico-economic problems]. *Ekonomich. Teoriya – Econom. Theory*, 2015, No. 4, pp. 89–97 [in Ukrainian].

8. Lagutin V.D., Bakalins'ka O.O., Verteleva O.V. et al. *Konkurentsyya i Konkurentna Polityka: Kategorii ta Ponyattya* [Competition and Competitive Policy: Categories and Notions]. Kyiv, KNTEU, 2009 [in Ukrainian].

9. Kindzers'kyi Yu.V., Yakubovs'kyi M.M., Galytsya I.O. et al. *Potentsial Natsional'noi Promyslovosti: Tsili ta Mekhanizmy Efektyvnogo Rozvytku, za red. Yu.V. Kindzers'kogo* [The Potential of the National Industry: Purposes and Mechanisms of Efficient Development], edited by Yu.V. Kindzers'kyi. Kyiv, Inst. for Economics and Forecast. of the NAS of Ukraine, 2009, pp. 595–657 [in Ukrainian].

10. Porter M., Teisberg E. *Pereosmyslenie Sistemy Zdravookhraneniya. Kak Sozdat' Konkurentsyyu, Osnovannuyu na Tsennosti i Orientirovannuyu na Rezul'tat* [Redefining Health Case: Creating Value-Based Competition on Results]. Kiev, Standart, 2007 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 25 серпня 2016 р.
